

MANEVİ BAĞIŞIKLIK: NEDİR VE NASIL KAZANILIR?

Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK*

Bugünlerde “yeni normal” üzerinde tartışmalar yapılıyor. Bu “yeni normal”e sadece tıbbi açılardan yaklaşıyor. Halbuki bu Corona virüs süreci ve bundan sonra gelecek olan Post-Coronavirüs dönem sadece tıbbi bir olay değil. COVID-19 salgınının psikolojik, sosyolojik, ekonomik, siyasi ve hukuki boyutları var. Örneğin üniversitemizde geçtiğimiz günlerde Corona virüs sürecinin hukuki boyutuyla ilgili çok güzel bir sempozyum yapıldı. Biz bu süreci sosyal, toplumsal, psikolojik ve manevi boyutlarıyla ele almaya çalışıyoruz. Bu konunun sosyal boyutu kanaatimce tıbbi boyuttan daha önemli. Neden dersenez, tıbbi boyutu aşı bulununca bitecek, belki bu rahatsızlık tarihe karışacak ama bu süreçteki değişimler kalıcı olacak. Bu süreçte yaşadığımız değişimlerin çoğu bizimle beraber devam edecek. Bunlardan en önemlisi dijital dönüşüm ki hayatımızın her alanını etkiliyor. Mesela tıbbi da etkiliyor bu dönüşüm ve “tele-tıp” gündeme geliyor. Eğitimde örneğin uzaktan eğitim süreci yaşandı ve YÖK üniversitelerin gelecek dönemlerde eğitimlerinin %10’unun uzaktan öğretimle yapılmasını zaruri hale getirdi; üniversitelerin bunu %40’a kadar çıkarabilmelerine de müsaade etti.¹ Ekonomide dijital paraya geçiş var, dijital cüzdan uygulamaları geliyor.² Dolayısıyla bu uygulamalar artık kalıcı olacak.

* İbn Haldun Üniversitesi Rektörü.

1 YÖK, Küresel Salgında Yeni Normalleşme Süreci, Temmuz 2020.

2 19.11.2011 tarihli Milliyet Gazetesi’nde “Nakitsiz toplum için dijital cüzdan geliyor” başlığı ile yer alan bir haberde şöyle deniyordu: “Türkiye’nin kartlı ödemeler sistemi alanında önemli aşamalar kat ettiğini ve 2023’te nakitsiz topluma geçme hedefleri olduğunu belirten BKM Genel Müdürü Canko, yeni yılda Türkiye’nin ulusal dijital cüzdan projesini başlatacaklarını söyledi. Soner Canko, Paris’te organize edilen ve Türkiye’nin onur konuğu olduğu Cartes 2011 Fuarı’nda düzenlenen toplantıda “.. Türkiye’nin kartlı ödemeler sistemi alanında çok önemli bir aşama kat ettiğini, nakitsiz toplum yaratma hedefine uygun olarak da ödemelerde nakitsiz yöntemlerin seçilmesi için büyük bir kitlesel dönüşüm ve değişim süreci başlattıklarını söyledi.” (<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/nakitsiz-toplum-icin-dijital-cuzdan-geiyor-1464783>. Son görme tarihi 7.8.2020). 2011 yılında ilan edilen bu plan, nihayet 2020 yılında korona virüs salgını sürecinde dijital para ve cüzdanın daha sağlıklı

Birleşmiş Milletler (BM), Corona Virüs Salgınından Sonra Bir Psikolojik Pandemi Bekliyor

Kalıcı olacak olanlardan bir tanesi de bu salgının bizim maneviyatımıza, psikolojimize etkisi... Mesela BM, Corona virüs salgınından sonra bir psikolojik pandemi bekliyor.³ Psikolojik pandeminin üstesinden nasıl geleceğiz, bunun üzerinde kafa yoruyorlar. Çünkü bu süreçte ya insanlar hastalandılar ya yakınları hastalandı ya da vefat etti; bunlar olmadıysa bile sürekli olarak kendilerini koruma stresi, kaygısı içerisinde yaşadılar. Bu sendromlar, kaygılar, mutlaka insanların psikolojisi üzerinde kalıcı izler bırakacak. Ben de bu yazımda manevi bağışıklık nedir, niçin kazanılmalıdır, nasıl kazanılabilir konuları üzerinde duracağım.

Allah Teala Ramazan Ayıyla Ümmet-i Muhammed'e Corona Virüs Sürecinde Adeta Bir Manevi Bağışıklık Aşısı Yapmış Oldu

Manevi bağışıklık, bizim kuvve-i maneviyye dediğimiz, insanların zorluklar karşısında manen yıkılmaması, güçlü durması anlamına geliyor. İnsanlar zorluklarla karşılaştıklarında farklı tepkiler verebiliyorlar. Bunlardan bir tanesi bir zorluk, sıkıntı, hastalık vs. ile karşılaşıldığında insanın manen ve psikolojik olarak çökmesi... Bir diğer tepki ise insanın direnmesi, teslim olmaması, bu süreci atlatmak için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışması... İşte benim manevi bağışıklık dediğim şey bu.

Mesela son yaşadığımız sosyal izolasyon dönemi ve sokağa çıkma kısıtlamalarının olduğu günlerle Ramazan ayı aynı zaman dilimine denk geldi. Ben şahsen bu süreçte Ramazan ayının bizim toplumumuzun manevi bağışıklığını güçlendirdiğini düşünüyorum. Çünkü Ramazan ayında insanlar gönüllü bir açlığa ve inzivaya talip oldular, kendi kendimizi gönüllü

olduğu öne sürülerek devlet projesi haline geldi. 11'inci Kalkınma Planı ve 2020 Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda, Merkez Bankası kanalıyla blokzincir tabanlı yerli dijital para projesinin başlaması öngörüldü.

3 "UN leads call to protect most vulnerable from mental health crisis during and after COVID-19" (<https://news.un.org/en/story/2020/05/1063882>) (So görülmeye tarihi: 7.8.2020).

olarak sıkıntılara sokmuş olduk; dolayısıyla Müslümanlar için bu sosyal izolasyon süreci daha kolay hale gelmiş oldu. İnsanlar mukabele okuyarak, Kur'an'la daha fazla haşır neşir olarak Allah ile irtibatlarını daha da güçlendirmiş oldular. Yani adeta Allah Teala Ümmet-i Muhammed'e bu süreçte bir manevi bağışıklık aşısı yapmış oldu.

Alimlerimiz demişlerdir ki “kendinizi zorluklara hazırlayın çünkü nimetler devam etmez.” Aslında Ramazan bir nevi gönüllü olarak kendi kendimizi zorluğa hazırlama eğitimi ve imkânı sağladı. Örneğin Ramazan ayında gerçekleştirilen itikaf ibadeti ile Müslümanlar, yaşadığımız sosyal izolasyon sürecinin bir nevi gönüllü denemesini yapmış oldular/oluyorlar. Kendimizi ibadet niyetiyle camiye kapatıp “gönüllü karantina”ya aldığımız bir ibadet, itikaf... İtikaf yapanlar için karantina zor bir şey olmaz. Ramazan'ın bu süreçte gelmesi Allah Teala'nın bir lütfu, rahmeti oldu.

Bizim Dinimizde Hiçbir Hastalık Sadece Duayla Tedavi Edilmez

Şunun altını da çizmek istiyorum: Bizim dinimizde hiçbir hastalık sadece duayla tedavi edilmez. Bizim anlayışımıza göre dua şarttır, önemlidir ama kavli dua ile mutlak surette fiili dua da yapılmalıdır. Esbāba tevessül gerekir. Zaten kavli duanın kabul olmasının ön şartı fiili duadır. Başka hiçbir şey yapmadan sadece yattığı yerden dua ederek ne hastalık iyileşir ne de başka bir şey elde edilir. Hz. Meryem Validemiz hamile kaldığı zaman Allah Teala mealen sen git filanca ağacın altına otur, acıktığın zaman ağacı salla; susadığın zaman elini uzat, suyu nehirden al iç diyor.⁴ Yani minimum da olsa bir efor, gayret sarf etmesini istiyor. Dilese ağaçtan meyveyı doğrudan önüne de düşürebilirdi.

Dolayısıyla “manevi bağışıklık tek başına yeterlidir, dua ederek biz bu işi çözeriz” gibi bir yaklaşım, İslami açıdan tasvip edilir bir yaklaşım değildir. Ama dua, manevi bağışıklık bu sürecin atlatılmasında son derece önemli yeri ve rolü olan bir unsurdur; bunun asla ihmal edilmemesi, görmezden gelinmemesi gerekir.

4 “Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: “Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı. Hurma dalını da kendine doğru salla, üzerine henüz yeni oğunlaşmış taze hurma dökülürsün.” (Meryem, 24-25).

Salgında Evde Kalanlar, Sosyal İzolasyona Dikkat Edenler Murabıtlara Benzerler

Bugünkü pandemiye benzer şekilde tarihte yaşanan veba süreçleriyle alakalı bizim sosyal bilimcilerimiz, fıkıh âlimlerimiz tarihte çok önemli araştırmalar yapmışlardır. Peygamberimizin (s.a.v.) bu konuda sözleri, uygulamaları var. İbn Haldun, Taşköprizade, İbn Hacer Askalani gibi âlimlerin eserleri var. Mesela İbn Hacer Askalani ve Taşköprizade'nin müstakil kitapları var bu veba ile alakalı, fıkıhî açıdan vs. değerlendirdikleri... Üniversitemizden hocamız Tuba Erkoç Baydar'ın da bu eserlerle ilgili çalışması var, İslam âlimlerinin veba üzerine yazdıkları hakkında bir literatür taraması yapıyor. Tüm bunlar “manevi bağıışıklık” dediğimiz şeye ışık tutuyor. Mesela Peygamberimiz (s.a.v.) buyuruyor ki “vebadan ölen kişidir manen şehittir”. Bu, o süreci yaşayıp da vefat edenler ve onların yakınları için büyük bir teselli... Yine Peygamberimiz (s.a.v.) bu sürece dair bir diğer sözü, “sevabını Allah'tan bekleyerek, sabrederek evlerinde kalanlara nöbetçi (murabıt) sevabı vardır” hadisi... Ve bu süreçte evlerinde kalmayanları, buldukları yerleri terkedip başka yerlere gidenler için “cihattan kaçanlar gibidirler” diyor, bu kadar büyük bir günaha girmişlerdir buyuruyor Efendimiz (s.a.v.). Bu da işin manevi mesuliyet yönünü ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Salgında hastalıktan vefat edenlere hükmi şehit sevabı; evlerinde kalanlara, sosyal izolasyona dikkat edenlere murabıt sevabı veriliyor. Neden murabıt sevabı? Murabıt son derece önemli bir kavramdır. Mesela Kuzey Afrika'da sufilere murabıt denir çünkü onlar tekkelerini sınırlara yaparlar; bir taraftan ibadetlerini orada sürdürerek sevap elde ederler, bir taraftan da sınırı gözetledikleri için sınır nöbetçi sevabı elde ederler. Çünkü sınırda nöbet tutan asker, nöbette olduğu müddetçe namaz kılyormuş gibi, ibadet ediyormuş gibi sevap kazanır. Sınırı gözetlemek çok önemli bir iştir. Salgında evde kalanlar, sosyal izolasyona dikkat edenler de bu murabıtlara benzerler çünkü murabıtlar dıştan gelecek saldırılara karşı ülkeyi ve güvenliği korurken salgın sırasında evde kalanlar da hem kendini hem toplumu hastalıktan korurlar. Aralarında böyle bir benzerlik söz konusu.

Salgın Hastalık (Veba, Tâûn) İle İlgili Hadisler:

أخبرنا الضر بن شميل، نا عوف، عن خالد الربيعي، عن عائشة، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أن فناء أمتي بالطعن والطاعون، فقالت عائشة: يا رسول الله، هذا الطعن قد عرفته فما الطاعون؟ فقال: غدة تأخذهم في مرافقتهم، الميت فيه شهيد، والقائم بالحسب فيه كالمرباط في سبيل الله، والفار منه كالفار من الزحف

Rasulallah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Şüphesiz ümmetim ta'n ve tâûndan çok zarar görecektir. Hz. Aişe (r.a.) "Ya Rasulallah, ta'nın (harp) ne olduğunu biliyoruz peki tâun (veba) nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurdular: "Taûn dirseklerde (eklemlerde) görülen bir iltihaptır, bu hastalıktan ölen şehittir. Veba esnasında ecrini sadece Allah'tan bekleyerek yerinde kalan Allah yolunda nöbet tutmuş gibidir; yerinden kaçan ise savaştan kaçmış gibidir".⁵

حدثنا أبو سلمة، أخبرنا بكر بن مضر، عن عمرو بن جابر الحضرمي، أنه سمع جابر بن عبد الله، يقول: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول في الطاعون: «الفار منه كالفار يوم الزحف، ومن صبر فيه كان له أجر شهيد»

Cabir b. Abdillâh (r.a.) Hz. Peygamber'in (a.s.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Taûndan (vebadan) kaçan savaştan kaçan gibidir, kim de ona sabrederse şehit sevabı alır"⁶

عن عائشة رضي الله عنها، زوج النبي صلى الله عليه وسلم، قالت: سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الطاعون، فأخبرني «أنه عذاب يعثه الله على من يشاء، وأن الله جعله رحمة للمؤمنين، ليس من أحد يقع الطاعون، فيمكث في بلده صابراً محتسباً، يعلم أنه لا يصيبه إلا ما كتب الله له، إلا كان له مثل أجر شهيد»

Hz. Aişe (r.a.) Hz. Peygamber'in (a.s.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Vebayı Rasulallah'a (s.a.v.) sordum. Şöyle cevapladı: O Allah'ın dilediklerine gönderdiği bir azaptır. Fakat Allah onu müminlere bir rahmet kılmıştır. Tâuna (vebaya) yakalanmış bir kimse, başına gelene sabrederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde ikâmete devam eder ve başına ancak Allah ne takdir etmişse onun geleceğini bilirse (iman ederse), kendisine şehit sevabı verilir."⁷

5 Müsned-ü İshak b. Râhûye, Medine, 1991, c. 3, s. 761.

6 Müsned-ü Ahmed b. Hanbel, Müessesetü Risâle, 2001, c. 23, s. 106.

7 Buhari, Tıp: 30.

وحدثني زهير بن حرب، حدثنا جرير، عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ما تعدون الشهيد فيكم؟» قالوا: يا رسول الله، من قتل في سبيل الله فهو شهيد، قال: «إن شهداء أمتي إذا لقليل»، قالوا: فمن هم يا رسول الله؟ قال: «من قتل في سبيل الله فهو شهيد، ومن مات في سبيل الله فهو شهيد، ومن مات في البطن فهو شهيد»

Ebu Hureyre (r.a.) rivayet etmiştir: Hz. Peygamber'in (a.s.) ashabına şöyle sordu: "Siz kimi şehit olarak kabul edersiniz?" Orada bulunanlar "Ey Allah'ın Rasulü, Allah yolunda öldürülen şehittir" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (a.s.) "öyleyse ümmetimin şehitleri çok azdır" buyurdu. Orada bulunanlar "Peki kimdir şehit olanlar?" dediler. Rasulullah (a.s.) "Kim Allah yolunda öldürülürse o şehittir; kim Allah yolunda çalışırken vefat ederse o şehittir; kim taundan (vebadan) ölürse o şehittir; kim karın ağrısıyla ölürse o şehittir."⁸

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الطاعون شهادة لكل مسلم

Peygamber Efendimiz (a.s.) şöyle buyurdular: "Veba her müslüman için şehitlik demektir."⁹

“Evet, Ben Kaderimden Kaderime Kaçıyorum”

Bunlara benzer daha çok hadisler var. Yine benzer şekilde Hz. Ömer'in başından geçen bir olay var ki konunun manevi boyutunu ele alma açısından dikkate şayan. Hz. Ömer Şam'ı teftiş etmeye, ziyarete geliyor. O arada kendisine Şam'da veba salgını olduğu haber veriliyor. Bunu haber alan Hz. Ömer, çevresindekilerle istişare ediyor. Bir kısmı diyor ki "Sen Allah'a tevekkül et, dua et, Şam'a gir, bu hastalık sana bulaşmaz." Bir kısmı da, "Hayır, dua ve tevekkülle bu iş olmaz; senin Şam'a girmemen lazım, çünkü sen devletin başkanısın, yanında da devletin kurmay idarecileri var." Hz. Ömer düşünüyor ve Şam'a girmemeye karar veriyor. O esnada sahabelerden biri diyor ki, "ya Ömer, kaderinden mi kaçyorsun?" Hz. Ömer o sahabiye şöyle cevap veriyor: "Evet, ben kaderimden kaderime kaçıyorum. Sen develerini alıp bir vadiye girsen; o vadinin bir tarafı sulak ve yeşillik, bir tarafı da kurak olsa; bu durumda sen nasıl develerini yeşil tarafa sürüyorsun ve o senin kaderin

8 Müslim, İmâre: 165.

9 Müslim, İmâre: 166.

oluyor, ben de böyle bir durumda tercihim bu yönde kullanıyorum, kaderim budur” diyor.¹⁰ Dolayısıyla kadercilik yaparak tedbirsizlik yapmak ya da tedbirsizliği kadercilikle meşrulaştırmak doğru bir şey değildir.

Taşköprizade de yazdığı eserde veba salgını sürecini hem tıbbi tedbirlerle hem de maneviyatı, psikolojik dayanıklılığı güçlendirici tedbirlerle atlatmak gerektiğini söylüyor, “bedenlerin tıbbı” ile “ruhların tıbbı”nın birlikte çalışması gerektiğini işaret ediyor. Aynı şeyi İbn Sina, İbn Hacer Askalani gibi âlimlerimiz de söylüyor. Gene İbn Haldun da diyor ki “bu salgın

10 Hadise hadis ve tarih kitaplarında tam olarak şöyle rivayet edilmektedir. Ömer ibnül-Hattâb (r.a.) hicretin 17. veya 18. Yılında Şam’a doğru yola çıkmıştı. Serg denilen yere varınca, kendisini orduların başkumandanı Ebû Ubeyde bin Cerrâh (r.a.) ile komuta kademesindeki arkadaşları karşıladı ve ona Şam’da veba hastalığı baş gösterdiğini haber verdiler. Ömer (r.a.), Abdullah ibn-i Abbâs’a:

“Bana ilk Muhâcîrleri çağır!” dedi.

Hz. Ömer (r.a.), onlarla istişare etti ve Şam’da veba salgını bulunduğunu kendilerine bildirdi. Onlar, nasıl hareket edilmesi gerektiğinde ihtilaf ettiler. Bazıları:

“Sen belirli bir iş için yola çıktın; geri dönmeni uygun bulmuyoruz” dediler. Bazıları da: “Müslümanların kalanı ve Nebiy-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz’in ashâbı senin yanındadır. Onları bu vebânın üstüne sevketmenizi uygun görmüyoruz” dediler.

Bunun üzerine Ömer (r.a.):

“Gidebilirsiniz.” dedi. Daha sonra İbn-i Abbâs’a:

“Bana Ensar’ı çağır!” dedi. Onlar da Muhâcîrler gibi ihtilâfa düştüler. Ömer (r.a.):

“Siz de gidebilirsiniz.” dedi. Sonra İbn-i Abbâs’a:

“Bana Mekke’nin fethinden önce Medine’ye hicret etmiş olan ve burada bulunan Kureyş Muhâcîrlerinin yaşlılarını çağır!” dedi.

Onlardan iki kişi bile ihtilaf etmedi ve:

“İnsanları geri döndürmeni ve bu vebânın üzerine onları götürmemeni uygun görüyoruz” dediler.

Bu defa Ömer (r.a.) herkese seslendi ve:

“Ben sabahleyin hayvanın sırtındayım, siz de binin!” dedi. Ebû Ubeyde bin Cerrâh (r.a.):

“Allah’ın kaderinden mi kaçırırsun?” diye sordu. Hz. Ömer (r.a.):

“Keşke bunu senden başkası söyleseydi ey Ebû Ubeyde!” dedi. Zira Ömer (r.a.), Ebû Ubeyde’ye muhâlefet etmek istemezdi. Sözüne şöyle devam etti:

“Evet, Allah’ın kaderinden yine Allah’ın kaderine kaçırıyoruz. Ne dersin, senin develerin olsa da iki tarafı olan bir vâdiye inseler, bir taraf verimli diğer taraf çorak olsa, verimli yerde otlatsan Allah’ın kaderiyle otlatmış, çorak yerde otlatsan yine Allah’ın kaderiyle otlatmış olmaz mıydın?”

Tam o esnâda birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için ortalarda görünmeyen Abdurrahman ibn-i Avf (r.a.) çıkageldi ve:

“Bu hususta bende bilgi var; Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz’i:

“Bir yerde vebâ olduğunu işittiğinizde oraya girmeyiniz! Bir yerde veba ortaya çıkar, siz de orada bulunursanız, hastalıktan kaçarak oradan dışarı çıkmayınız!” buyururlarken işittim” dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), Allah’a hamd etti ve oradan ayrılıp yoluna devam etti. Buhârî, Tıb, 30; Müslim, Selâm, 98.

sürecinde insanları veba değil, tedbirsizlikleri ve sürece adapte olmamaları öldürür” diyor. Hani bugün “yeni normal” diyoruz ya, İbn Haldun da insanlar yeni duruma adapte olmaya çalışmazlarsa, eski alışkanlıklarını devam ettirmeye kalkarlarsa bu hastalık onları helak eder diyor.

İslami Perspektiften “Yeni Normal”in Kurallarını, Standartlarını Belirlemeye Çalışmalıyız

Buraya kadar “manevi bağışıklık nedir, niçin kazanılmalıdır” sorularına cevap verdim. Peki, bu “yeni normal” sürecinde manevi bağışıklığımızı nasıl güçlendirebiliriz? Bu konuda 10 tane tavsiyede bulunacağım. Bunlar “yeni normal”in standartları olmalıdır. Şu anda yeni normal tartışılıyor ama pozitivist perspektiften, materyalist ve ateist perspektiften bu “yeni normal”in standartları belirleniyor. Ve işin manevi boyutu ihmal ediliyor. Bence bu “yeni normal”in belirlenmesi sürecinde Müslümanlar olarak biz aktif olmalıyız ve İslami perspektiften bu “yeni normal”in kurallarını, standartlarını belirlemeye çalışmalıyız. Bu süreçte de “manevi bağışıklık” mutlak surette “yeni normal”in standartları içinde yerini almalı.

“Yeni Normal” Sürecinde Manevi Bağışıklığımızı Nasıl Güçlendirebiliriz?

Manevi bağışıklığımızı güçlendirmek için belirlediğim 10 tavsiyeye gelecek olursak;

Birinci tavsiyem, hayatı geçici bir imtihan olarak görmek: Hayatı fani, imtihanlarla dolu bir süreç olduğunu görürsek, o zaman Corona virüs de Allah Teala'nın bizi tâbi tuttuğu imtihanlardan biri olmuş olur. Dolayısıyla böyle bir süreç bizi derinden sarsmaz. Ama hayatı kalıcı olarak görürsek, hep mutlu olacaktık/olmalıydık gibi sahte bir beklenti, bir illüzyon içine girersek, Corona virüs ya da başka felaketler bizde ciddi bir sarsıntı oluşturabilir. Allahu Teala Kur'an-ı Kerim'de “sizi mutlaka imtihan edeceğiz” diyor; sağlıkla, iktisadi sıkıntılarla, vs... Dolayısıyla Cenab-ı Hak bizi bir şekilde imtihan edecektir. Tabi bu imtihan ya sabır imtihanı olur ya şükür imtihanı... Sağlık şükür imtihanıdır, hastalık sabır imtihanıdır. Hangisi

daha zor? Bana kalırsa şükür imtihanı daha zor çünkü sağlıklı insan bunu kendinden bilip hemen gaflete düşebilir. Tarihte helak olan toplumlara bakarsanız bunlar şükür imtihanında kaybeden toplumlardır.

İkinci tavsiyem, kadere iman yani şunu bilmek: Allah'ın takdir ettiğinden başka bize hiçbir musibet ulaşamaz. Bize ulaşan musibetler Cenab-ı Hakk'ın takdir ettiği, müsaade ettiği şeylerdir. Peygamberimiz (s.a.v.) diyor ki "tüm insanlar ve cinler bir araya gelse, Allah'ın sana takdir ettiğinden başka ne bir fayda ne de bir zarar verebilirler." Tabii bu inanç insanın kalbinin rahatlatır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) "kim kadere iman ederse üzüntüden emin olmuş olur." buyuruyor. Kur'an-ı Kerim'de peygamberler ve evliyaullah için "onlara korku ve üzüntü yoktur" deniyor. Halbuki onlar en büyük sıkıntıları çekmişler. Neden korkmuyor ve üzülüyorlar? Kadere imanlarından dolayı korku ve hüznü duymuyorlar. Korku ve hüznü, insanın manevi bağışıklığını çökerten şeyler...

Demek ki hastalıklar, sıkıntılar, musibetler karşısında insanın manevi bağışıklığı güçlüyse korku ve hüznü durmadan onları atlatabiliyor.

Üçüncü tavsiyem tevekkül etmek: Tevekkül, esbaba tevessül ederek, üzerimize düşen vazifeleri yerine getirerek sabretmek, gerisini Allah'a havale etmek.

Dördüncü tavsiyem, Allah ile ve Kur'an'la irtibatımızı kuvvetlendirmek: Bir insan Allah Teala ile ibadet yoluyla, zikirler yoluyla irtibatını kuvvetlendirir. Tabii bu süreçte Kur'an ve hadisler insana yardımcı olur. Allah Teala Kur'an için "şifa ve rahmettir" buyuruyor. Neye şifa? Hüznü, korku, endişe, anksiyete, haset, bencillik, riya vs. gibi kalbi hastalıklara şifadır... Dolayısıyla Allah'la ve Kur'an'la irtibatımızı kuvvetlendirmek manevi bağışıklığımızı artıracaktır.

Beşinci tavsiyem, sosyal dayanışma içinde bulunmak: Aile içi dayanışma, akrabalar arası dayanışma, arkadaşlarla, toplumla dayanışma... Burda fütüvvet ahlakının devreye girmesi gerekiyor. Bu Corona virüs süreci, Batı Medeniyetinin zaaf noktalarını ortaya çıkardı. Bunlardan en önemlisi de bireyciliğe dayalı liberal ahlak. Bu süreçten en fazla etkilenenler bireysellik

üzerine kurulu İngiltere, ABD, İtalya gibi toplumlar... Bunlarda sosyal dayanışma yok. Mesela o toplumlarda Corona virüsten en fazla etkilenenler yaşlılar... Çünkü gençler yaşlılara sahip çıkmıyor. Bizim bu süreçte İslam'ın bize öğrettiği şekilde toplumsal dayanışma içinde olmamız lazım. Birbirimizin dertlerini, sıkıntılarını paylaşmamız gerekir ki bu da bizim manevi bağlılığımızı kuvvetlendirecek önemli bir unsurdur.

Altıncı tavsiyem, zühd ve kanaat sahibi olmak: Bu sosyal karantina ve izolasyon sürecinde en çok sıkıntı çekenler kanaatsiz insanlar... Zühd anlayışına sahip olmayan aç gözlü insanlar... Ben bu sosyal izolasyon sürecinde aileme, arkadaşlarıma şunu söyledim: "Allah'a şükredelim, en azından evimiz, sıcak yuvamız, yiyeceğimiz var. Bunlara sahip olmayanlar var. Yiyeceği ekmeği olmayan, açlıktan ölen her sene 2 milyon insan var. Bunları düşünün." Dolayısıyla kanaat sahibi olmak her zaman insanın maneviyatını güçlendirir, aç gözlülük maneviyatı zayıflatır.

Yedinci tavsiyem, ahiret inancımızı kuvvetlendirmek: Ahiret inancı, insanın dünyada çektiği zorluklar karşısında en büyük destekçidir. Olayları geniş perspektiften görmeye yardımcı olur. İmam Gazali diyor ki "iki tür akıllık vardır: (1) Akl-ı meâş (2) Akl-ı meâd. Akl-ı meâş, sırf bu dünyayla sınırlı olan akıl. Akl-ı meâd ise metafizik akıldır; dünyayı, ahireti, Allah'ı, hepsini beraber düşünerek ona göre bir rasyonalite inşa etmek... Dolayısıyla materyalist rasyonalite ile Müslümanın rasyonalitesi farklı farklıdır. Materyalist rasyonalite, nefis-i emarenin arzularını daha fazla nasıl tatmin edebiliriz, bu dünya hayatımızı daha fazla nasıl güzel, mutlu, rahat hale getirebiliriz, bunlar üzerine odaklanır. Halbuki Müslüman rasyonaliteyle yani dünya, ahiret, Allah, görünen âlem, gayb âlemini birlikte değerlendirdiğimiz zaman, bu dünya hayatında karşılaştığımız zorluklar karşısında daha dayanıklı, daha güçlü olmuş oluruz.

Sekizinci tavsiyem, hayattaki hedeflerimizi ve gündemimizi canlı tutmak: Ben ne için varım, hayattaki hedeflerim nedir, üretmek ve başarmak istediğim neler var? Bunları zihnimizde canlı tutmamız lazım zira bunlar bizi hayata bağlayan ve maneviyatımızı güçlü tutan şeylerdir. Hayattaki hedeflerimizi, gündemimizi unutmamız bizim manen çökmemize sebep olur.

Dokuzuncu tavsiyem, benim “meşguliyetle tedavi” dediğim yöntemi uygulamak: Kendimizi her zaman iyi işlerle, salih amellerle, güzel hizmetlerle meşgul etmek... Bunları yapmak, bizim maneviyatımızı son derece güçlü tutacaktır. Kendimizi bunlarla meşgul etmezsek, o zaman kafamız ve himlerle, olur olmaz düşüncelerle, lüzumsuz endişelerle dolu olacaktır. Bu konuda Peygamberimiz (s.a.v.), yarın öleceğini ya da kıyamet kopacağını bilsen de bugün bir fidan dik, buyuruyor.

Onuncu ve sonuncu tavsiyem, dijital farkındalık sahibi olmak: Bu sosyal izolasyon sürecinde birçok insan oyun bağımlısı, dizi-TV bağımlısı haline geldi; malayani, fuzuli işlerle, gaflet içinde vakitlerini öldürdüler/öldürüyorlar. Dijital araçlar da bunu kolaylaştırdı. Bence bu çok yanlış. Dijital farkındalık, manevi bağımsızlık için son derece önemlidir. Dijital kapitalizmin esiri haline gelen insanların manevi bağımsızlığı ortadan kalkar. Kapitalistler ve dijital hegamonlar dijital araçlarla beyinlerimizi, kalplerimizi hacklemeye çalışıyorlar, “remote control” ile uzaktan yönlendirmeye, zombiler haline getirmeye çalışıyorlar. Yani kontrolümüzü elimizden almak istiyorlar. Bizim bu süreçte fikri bağımsızlığımızı, manevi bağımsızlığımızı koruma altına almamız gerekiyor. Beynimizi, kalbimizi bu dijital saldırılardan, dijital tasalluttan korumalıyız. Kalbimizin, zihnimizin, beynimizin hacklenmesine müsaade etmemeliyiz. Bu, manevi bağımsızlığın ön şartlarından biridir.

Manevi bağımsızlığımızı koruma ve güçlü tutma noktasında bu 10 tavsiyemi böylece belirtmiş oldum. Manevi bağımsızlık bizim için son derece önemlidir. Biz Müslümanların bu manevi bağımsızlığı koruma noktasında hassas olmamız ve sürekli üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Eğer böyle yaparsak, alacağımız diğer tedbirlerle birlikte hem bu Corona virüs sürecini hem de Post-Corona virüs sürecini çok daha sağlıklı bir şekilde geçirmiş oluruz.